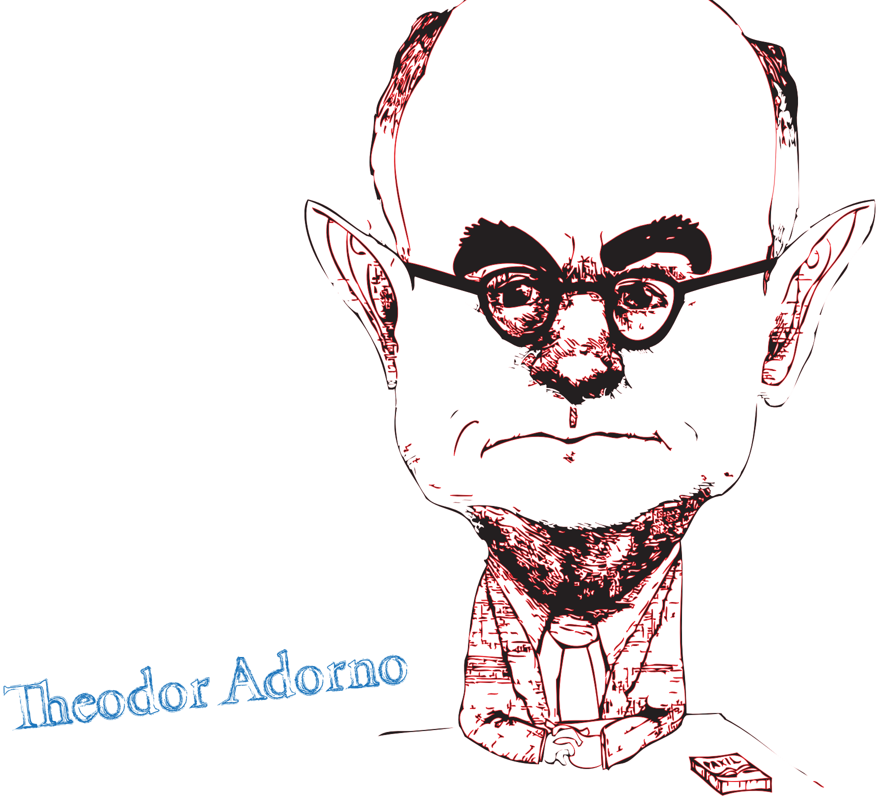

تیۆدۆر ئەدۆرنۆ
لە عەرەبییەوە: هاوار محەمەد

دەربارەی فیتشیزمی زانستی

تا ئێستا لە پرسی خۆ جیاکردنەوە، تایبەتمەندی و بێلایەنیی سۆسیۆلۆژیامان لە سەرجەم زانستەکانی تر زیاتر کۆڵیوەتەوە، هەڵبەت قسەوباسمان لە پێگەی ئەم زانستە خۆیشیی کردووە. وەك بینیمان پێگەیەکی گرنگیشی هەیە. پێموایە ئەبێت سەرلەنوێ ئەم باسە تاوتوێ بکەینەوە، بەتایبەتیش لە پرسی فیتشیزمی زانستدا. وێناکردن و چەمکەکانی سۆسیۆلۆژیا نایەوێت، تەنیا دەیەوێت وێناکردن و چەمکی سۆسیۆلۆژیا خۆی بێت، کەچی ئەم وێناکردن و چەمکە دەیباتەوە سەر ئاراستەی فیتشیزم. بێسوودیش نییە لە چوارچێوەی سۆسیۆلۆژیادا و بگرە بە ڕێگەیەکی کۆمەڵناسانە لە چەمکی فیتشیزمی زانست بکۆڵینەوە. ئەوەی پەیوەندی بە فیتشزمی زانست بە گشتییەوە هەبێت و ئەوەی لێی دەترسین ئەوەیە زانست، لە پەیوەندیی پێشمەرجەکانیدا یان لەو ڕێگایانەیدا وا لێیەوە هەڵقوڵاون، خزمەتەکانی تەنیا ئاراستەی خۆی بکات و خۆی بخاتە خزمەتی خۆیەوە، بێ ئەوەی هیچ پەیوەندییەکی بەو بابەتەوە هەبێت کە دەبێت مامەڵەی لەگەڵدا بکات.

بەڵام لە ئێستادا تێگەیشتنمان لە زانست بە مانای ئەو پێکهاتە زەینییە سەربەخۆیە نییە کەوا تێڕوانینە تەقلیدییەکان وێنایان دەکرد. ڕەوایەتی زانست سوود لەو گۆشەنیگایانە وەردەگرێت کە لێیەوە هەڵدەقولێت و تێی دەپەڕێنێت و بە ڕەهایی خۆی دەخزێنێتە نێو کوتلەی زانستەکانەوە. من دەزانم لەم ڕەوشەی ئێستادا کە زانستەکان بە نێو قەیراندا دەڕۆن، زانکۆیش بە هەمان قەیراندا دەڕوات هەرگیز ئەم پرسە ئاسان نییە و بگرە بواری جیاکردنەوەی ئەم دوو قەیرانە لە یەکتری نەماوە، پێموایە بۆمان نییە زەندەقی منداڵ ببەین و بە خۆشتن بیترسێنین، بۆ پاکژیی زانستیش هەروایە. بە بڕوای من، کە چەندین جاریش جەختم لێکردۆتەوە، ئێمە لە میانەی هەڵگۆزینی میتۆدگەلی نوێوە بڕوا بە پەرەسەندنی زانست، بە زانستە سروشتییەکانیشەوە، دەهێنین، بەڵام ئەگەر سۆسۆلۆژیا هەر تەنیا بە نموونەی میتۆدی زانستەکانی ترەوە گیرسایەوە، بێ ئەوەی ئەم میتۆدە بیگەیەنێتە فۆرمێك لە بیرکردنەوە لە خۆی و پەیوەندییەکانی خۆی بە بابەتەکانی ترەوە، ئەوا ئەمە دەبێتە مایەی جۆرێك لە دیاردەی ئیفلیجیی عەقڵی، دەیگەیەنێتە

ئەو دیاردەیەی کە هابرماس وەك کۆتوبەند ئاماژەی پێدەدات، یان دەیگەیەنێتە بنبەستی ئەزموونی تەقلیدیی کە سۆسیۆلۆژیا، لە قۆناغی گەڕان بە دوای خۆیدا، دەبێت هەر بە کردەیی لێی دەربچێت و تێی بپەڕێنێت. خۆ ئەگەر منیش لای خۆمەوە بمەوێت خۆم لە چەمکە باوەکان دوور بخەمەوە، هەر ئەمەیشە قوتابخانەی فرانکفۆرتی ئێمە پێی جیادەبێتەوە، ئەوا هیوام وایە لە دواجاردا ئەمە نەبێتە جۆرێك لە فیتشیزم. هەڵبەت مەبەستیشم ئەوەیە نییە ناچاربین بچینە سەر نەفەسی جۆرێك لە پراگماتیزم، یان جۆرێك لە گەڕان بە دوای بەرەنجامگەلی راستەوخۆدا کە بتوانین بەکاریان بهێنینەوە، بەڵکو ئەگەر لە ئێستادا بە باشی بیر لە سۆسیۆلۆژیا بکەینەوە، ئەوا بۆمان دەردەکەوێت ئەو میتۆدەی تێیدا بەکاری دەهێنین ئەگەرچی سەربەخۆیش بێت، کەچی هەر دەبێت لەگەڵ زانست و تەنانەت لەگەڵ ئەو پرسە چکۆلە و بەشەکییانەیشدا بگونجێت کە کۆمەڵگا دەیخاتەڕوو، لەدیوەکەی دیکەیشەوە ئەو زانستەی لە فیتشیزم دوور دەکەوێتەوە دەبێت پەیوەست ببێتەوە بە گۆڕانکارییەکانی بونیادەوە لە نێو کۆمەڵگەدا. جێی خۆیەتی بڵێین ئەگەرچی حاڵی حازر سۆسیۆلۆژیا پەیوەستە بە چارەسەرکردنی پرسە پراکتیکییەکانەوە، کەچی دەشکەوێتە نێو فیتشیزمەوە. ئەمەیش ئەو کاتەی هەوڵدەدات لەپێناو پاراستنی جۆرێك لە پاکژیی پێویست بۆ خۆی، خۆی لە ویستی گۆڕان دەدزێتەوە و دەرباز بکات.

لەبەرئەوە وا پێدەچێت دیاریکردنی کایەی سۆسیۆلۆژیا، بەو شێوەیەی کە هەوڵمدا بۆتانی وێنا بکەم، لەجێی خۆیدایە، بەو مانایەی من ویستوومە پێگەیەکی شیاو بۆ سۆسیۆلۆژیا لەپاڵ زانستەکانی تردا، کە بەر لە پێش ئەمەوە تایبەتمەندی و جیامەندی خۆیان وەرگرتووە، بخەملێنم. ئەوەم سەلماند، یان لایەنی کەم هەوڵمدا ئەوە بسەلمێنم سۆسیۆلۆژیایش وەك سەرجەم زانستەکانی تر زانستە، بەڵام ئەگەر ئەو کایەیە لەبەرچاو بگرین کە سۆسیۆلۆژیا سەروکاری لەگەڵیدا هەیە، واتە کۆمەڵگە، ئەوا کتومت هاوشێوەی زانستەکانی تر نییە، بەڵکو خاوەنی رەهەندی چۆنییەتیشە کە لەوانی تر جیای دەکاتەوە.

بۆیە پۆلێنکردنی سۆسیۆلۆژیا و پێگیرکردنی بە یەك پانتایی پسپۆڕییەوە کردەیەکی سەیر و بێ سەروبەرەیە، مێژووی سۆسیۆلۆژیای مۆدێرن دەمانخاتە بەردەم فۆرمێکی بارگۆڕاو و شلۆق. لە لایەکەوە دەبینین سۆسیۆلۆژیا مەیلی ئەوەی هەیە ببێتە زانستێك لەگەڵ مۆدێلی ئەو زانستانەی تردا یەکسان بێت کە هەوڵی کۆنترۆڵکردنی سروشت دەدەن، کەچی لە لایەکی ترەوە دەبینین ئەم زانستە هەتا بێ نیاز بێت و ئامانجی خۆی دیاری نەکات، واتە تا ئەو کاتەی چاوی لە کۆمەڵگا بڕیبێت ئیدی بواری ئەوەمان نییە ئەم زانستە دیاری بکەین و جیای بکەینەوە، بەم جۆرەیش خولیا و نیازی ئەم زانستە بۆ کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە هاوشێوە دەبێت بە خولیا و نیازی کۆنترۆڵکردنی سروشت لەلایەن زانستە سروشتییەکانەوە.

تا رادەیەك ئەم هاندەرە لە فەلسەفەی ئەفلاتۆندا دەبینینەوە. تیۆری ئایدیاکان، یان کاتیگۆرییای میتافیزیکی لای ئەفلاتۆن لە تیۆری کۆمەڵایەتی جیا نابێتەوە، بەو مانایەی گەڕان بەدوای ماهیەتی فەلسەفەدا لە گەڕان بەدوای پرسی کۆمەڵگەی راستەقینە جیانابێتەوە. رەنگە هۆکاری دۆگمابوونی فەلسەفەی ئەفلاتۆنیزمیش هەر لەوەدا بێت، کە هەوڵیداوە سۆراغی تاکە کۆمەڵگەیەکی ئایدیالی بکات، ئەمە لەپاڵ دابەشکردنی کۆمەڵگەدا بە شێوەیەکی هیرارکی، بێ ئەوەی کەوتبێتیشە هەڵەکانی سۆسیۆلۆژیاوە، جا بۆیە دەبینین تیۆری ئەفلاتۆن هیچ نییە جگە لە دەرهاوێژی Projection ی ئەزموونێکی کۆمەڵایەتی وەها کە لەسەر زەوی بەدوایدا بگەڕێین.

ئێستا ئیدی دەتوانم فەزای ئەم باسەتان بۆ بڕەخسێنم، بۆ ئەمەیش پوختەیەکتان لەبارەی خواست لەسەر مافی دەسەڵاتتان بۆ باس دەکەم، ئەو خواستەی کە وا لەنێو جەرگەی هزری کۆمەڵایەتیدایە. ئەمەیش یەکەمجار لای ئەفلاتۆن لەم فۆرمەیدا دەیبینینەوە: ئەو کەسانەی دەتوانن ماهییەتی دابەشکردنی کار بناسن، ئەوانەی کە دەزانن یان زانیارییان لەسەر ماهیەتی وەزیفە تاکەکەسییەکان هەیە، ئا ئەمانە مافی خۆیانە بگەنە بەرزترین ئاستی سەرکردایەتی کە هەقی ئەوەیان هەیە ببنە پاشا. جا سەیر ئەوەیە هزرگەلێکی لەم شێوەیە تەنانەت لای ئۆگەست کۆنتیش دەبینینەوە، کە بەلای خۆیەوە خۆی بە دژە ئەفلاتۆنیزم دەزانێت، چونکە پێی وابوو کۆمەڵناسی مافی چاودێریکردن و ئامادەسازیی کۆمەڵگەی هەیە. دواجار ئەمەوێت ئاماژە بە دوایین ئەو هزرانە بکەم کە بەم ئاڕاستەیەدا دەڕۆن، واتە هزرەکانی کارل مانهایمی هاوڕێمان، کە زۆر بیرۆکەی جیاوازی بەم ئاراستەیەدا خستۆتەڕوو. مانهایم پێی وایە ئەو رۆشنبیرانەی کە پەیوەست نین بە هەڵوێستی چینایەتی بەرژەوەندخوازانەوە تواناداتر و شیاوترن بۆ گەیشتن بە بابەتیبوونی زیاتر. لە ماوەی دواتردا مانهایم تیۆری دەستەبژێری وەك خاوەن کەڵکەڵەی دەسەڵات یان مەیلی دەسەڵاتگەریی گەشەپێدا. سووك و ئاسان بەرەنجامی ئەو تیۆرە ئەوەبوو کە ئەو کەسانەی مافی چاودێریکردنی کۆمەڵگەیان هەیە و بۆ ئەوە دەشێن شەونخونی بۆ بکەن و ئەو کەسانەی مافی دەسەڵاتیشیان تێیدا هەیە، ئەوانەن کە پێیان دەڵێین سۆسیۆلۆژیست.

دواجار، دەڵێم من بە تەواوەتی لەوە دڵنیا نیم کە پەرەسەندنی سۆسیۆلۆژیا پەیوەندییەکی بەم خواستە شاراوەیەی مافی دەسەڵاتەوە هەبێت. ئەمەش هیچ بە مەحاڵ و نا مومکین نازانم. راستییەکەی ئەوەیە لە لایەن سۆسیۆلۆژیاوە خواستی ئەم زانستە بۆ باڵادەستی بەسەر کۆمەڵگەدا خواستێکی لەمێژینەیە. لە سایەی پەیوەندییە باوەکانی ئێستای دەسەڵاتەوە دەبینین گروپی وا

هەیە توانیویەتی لە بنەڕەتەکانی دابەشکردنی کار تێبگات، توانیویشیەتی ئەرك و ئامانجی عەقڵی ئەوتۆ بۆ خۆی دابنێت، کە هاوشێوە بێت لەگەڵ ئەوەی بەلای سۆسیۆلۆژیستەکانەوە بە بایەخ و گرنگە، ئەمەیش هەر بە کردەیی، یان بە شاراوەیی لە خەڵکانی تر زیاتر مافی چاودێریکردنی بەسەر کۆمەڵگەوە پێداون.

هەڵەی فیکری لەم جۆرە تیۆرانەدا، کە بۆ سۆسیۆلۆژیستەکان تێگەیشتنی ئەستەمە، ئەوەیە ئەم ئاگاییە کردەیی یان شاراوەیە، بۆ نموونە وەك مانهایم بۆی دەچێت، وەك هێز حیسابی بۆ کراوە. لەم ساتەدا من وای دەبینم جێیی خۆیەتی ئەوەتان بیر بخەمەوە ئۆگەست کۆنت، کە هەر بە راستی دەیویست سۆسیۆلۆژیا زانستی کۆمەڵگا بێت، بەم پێیەیش هەوڵیدا هەموو ئەو وێناکردنە فیتشییانەی لێ بکاتەوە کە پێیەوە پەیوەست بوون و کۆسپ بوون لەڕێی بەزانستبوونیدا، دەشێت بڵێیین بەقەد ئەوەی مێژوونووسی عەقڵی بوو سۆسیۆلۆژیست نەبوو، یان با بڵێین بان- عەقڵانی بوو. جا دوای ئەمانە رێم بدەن لە شتێك زۆر گرنگ ئاگادارتان بکەمەوە، واتە لەو وەهمە ئاگادارتان بکەمەوە کە هێشتا بوونی دامـــەزراوە نا-عەقڵانییەکان لەکۆمەڵگەی عەقڵانیدا قەبووڵ دەکات، بۆ نموونە وەك دامـەزراوەی خێزان و کڵێسا. سۆسیۆلۆژیای ئەنگلۆساکسۆنی ئەم دامـەزراوە ناعەقڵانییانەی وەك پاشماوە، شوێنەوار، یان وەك میراتێك پۆلێن کردووە کە دەگەڕێتەوە بۆ قۆناغگەلێکی لەرزۆك و شلۆق، بەم جۆرە بۆ نموونە سپنسەر دامەزراوەی میلیتاری بە پێشمەرجێك داناوە، کە بەو ئەندازەیەی دابەشکردنی کار تێیدا دەبێتە کارێکی عەقڵانیکراو، دەبێتە مایەی تێهەڵکێشبوون و یەکپارچەییش.

لێرەدا هیچم لەدەست نایەت ئەوە نەبێت کە کورتەیەك لەبارەی ئەم مەسەلانەوە باس بکەم، ئەگەرچی باوەڕێکی پتەوم بە هەڵەی ئەو تەفسیرە باوە هەیە، کە بۆی کراوە و تەنیا بە بیرهێنانەوەی ئەم هەڵانەیش کە تەواوی ئەم نەریتانە هەڵگریانن، دەرەتانێك بۆ چارەسەرکردنی ئەو ئیشکالییەتەی کە کۆمەڵگە هاوچەرخەکەمان وروژانـدوونـی ناکرێتەوە. پاشانیش زۆرینەی ئەو بیرمەندانەی کە ئاماژەم بە ناوەکانیاندا قەناعەتێکی تەواویان بە عەقڵانیەتی بۆرژوازی هەبوو، بە گوزاشتگەلێکی تر پێیوابووە عەقڵانییەت بەرەنجامی بیرکردنەوەی هۆکارەکییە و ئەمەیش لە نـاوەنـدی ڕێگەی بەرهەمهێنانی کۆمەڵگەی بۆرژوازیدا باڵادەستە، کلیلێکە کە دەکرێت بەهۆیەوە گرێ کوێرەکانی کۆمەڵگە بکەنەوە و رەهەندەکانی رۆشن بکەنەوە.

ئـەمـانـە بـیـریـان لـەو رۆڵـە مەترسیدارە نەدەکردەوە کە پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان دەیگێڕێت، یان رەنگە ئەم رۆڵە خۆشحاڵی کردبن، بە شێوازێکی تر گوزارشت لەم مەسەلەیە دەکەم بۆ ئەوەی ببێتە گوزارشتێکی ئیشکالی: ئەوان ئەوەیان لەبیردا نەبوو ئەم عەقڵانییەتە لە کۆمەڵگەی بۆرژوازیدا کە زۆرجار خۆیان ئاماژەیان پێداوە، واتە ئەوەی کە پێیان دەگووت سەردەمی زانستی، یان کۆمەڵگەی زانستی یان کۆمەڵگەی پیشەسازی، هەموو ئەمانە پێشتر و ئێستەیش هەر بە ناعەقڵانی ماونەتەوە. چەمکی کۆمەڵگەی پیشەسازیی هیچ نییە جگە لە درێژکراوەی چەمکە کۆنتییە کۆنەکە، واتە چەمکی قۆناغی پۆزەتیڤیزمی زانستی. ئەم ناعەقڵانیەتە هیچ نییە جگە لە قەناعەت بەم چەمکە، خۆ کاتێك ئامانجی کۆمەڵگە دەبێتە پاراستنی ئەندامەکانی کۆمەڵگە، واتە پاراستنی ئەو خەڵکانەی کە کۆمەڵگەکەیان لێ پێکدێت و کارکردن بۆ شکاندنی کۆدەکانیان، یان کاتێك لەڕێگەی ئەم ئامادەسازییانەوە تەنیا دەگەین بە پێچەوانەی خواستەکە، واتە کارکردن دژی هەر شتێکی عەقڵی، کەواتە ئەمە ناعەقڵانیکردنە.

کاتێکیش بە وردی لەمە رادەمێنین، ئەو کاتە ئەوە دەستپێدەکات کە پێی دەڵێین دامـەزراوە ناعەقڵانییەکان، هەر یەکەیشیان وەزیفەیەك دەخەنە ئەستۆی خۆیان، ئەو کاتە دەتوانین ئەنجامگیریی چرکەساتە ناعەقڵانییەکانی کۆمەڵگە لە بونیادی کۆمەڵگەکە خۆیەوە بکەین.

لە سـەرەوە بە ئـامـاژەدان بۆ دامــەزراوەی وەك خێزان ئاماژەم بە ناعەقڵانیەت کـرد، خۆ دەتوانین دامـەزراوەی تری وەك سوپا و وەزیفە میلیتاری و دەزگا کڵێساییەکانیش بە دامەزراوەی ناعەقڵانی حیساب بکەین. دەبێت وا لەم چرکەساتە ناعەقڵانییانە تێبگەین، وەك ئەوەی وەزیفەیە بۆ بەردەوامێتی ناعەقڵانییەت. کۆمەڵگە وەك ئەوەی ئامرازەکانی خۆیەتی، بە دەربڕینی ماکس ڤێبەر لە خۆیدا عەقڵانییە، بەڵام عەقڵانییەتێك ئامراز بە

تا رادەیەك ئەم هاندەرە لە فەلسەفەی ئەفلاتۆندا دەبینینەوە. تیۆری ئایدیاکان، یان کاتیگۆرییای میتافیزیکی لای ئەفلاتۆن لە تیۆری کۆمەڵایەتی جیا نابێتەوە، بەو مانایەی گەڕان بەدوای ماهیەتی فەلسەفەدا لە گەڕان بەدوای پرسی کۆمەڵگەی راستەقینە جیانابێتەوە

ئامانجەوە گرێ دەداتەوە. واتە عەقڵانییەتێکە ئامانجە ئۆبێکتییەکانی لەگەڵ ئامرازە بەکاهێنراوەکانیدا یەکسان و هەماهەنگ دەکاتەوە، ئەمە جگە لەوەی ئامانجگەلێکی وا دەستنیشان دەکات کە بەشێوەیەکی ئاشتییانەی رازیکەرانە باوەڕی بە پاراستنی رەگەزی مرۆیی هەبێت، ئەمەش نەک تەنیا هۆکاری بەردەوامبوونی ناعەقڵانییەتە، بەڵکو هۆکاری فراوانبوون و دووبارە بەرهەمهێنانەوەی خۆیشیەتی بە شێوازی جۆراو جۆر. هەر بەم بۆنەیەشەوە، دەبێت سەرنج لەوە بدەین رەنگە ئەمە راڤەیەکی قوڵ بێت بۆ ئەو دەلالەتەی کە چرکەساتە دروونییەکان، یان ئەوەی پێی دەووترێت چرکەساتە سۆسیۆ-سایکلۆژییەکانی ئەم کۆمەڵگایانە، هەیانە. بە بڕوای من ئەم جیابوونەوە (إشتقاق) بابەتییەی ناعەقڵانییەت، یان ئەم جیابوونەوە عەقڵییەی ناعەقڵانییەت رەنگە خاڵە سەرەکیە دژوارەکەی سۆسیۆلۆژیای هاوچەرخ بێت.

ئێستا دەچمەوە سەر باسی ئارەزوو و خولیاکانی سۆسیۆلۆژیا بۆ دەسەڵات. پێشتر گوتم سۆسیۆلۆژیا خولیای دەسەڵات و بەرەنجامی کردەی چاودێریکردن بەسەر هەندێك هەڵوێستەوە سەرزەنشت دەكات. پێشتریش ئاماژەم بەو توێژینەوانەدا کە لە کەسایەتی دەسەڵاتخوازیان کۆڵیوەتەوە، لێرەدا لاعەقڵانییەتی گروپە بچووکەکان بۆ ئەو باسە زیاد دەکەم. درێژەی پێنادەم. بەڵکو نموونەیەکی بچووك بۆ روونکردنەوەی هەندێك بابەت باس دەکەم، هەڵبەت دەبێت بزانین من یەك وشەی زیاتر لەسەر ئەو نموونەیە ناڵێم بەو ئومێدەی خوێنەر یان گوێگر خۆی لە کاریگەرییە کۆمەڵایەتییەکەی ئەو نموونەیەی من تێبگات، ئەگەرچی پەیوەندییەکی پتەویشی بە کایەی ریکلام و بانگەشەوە هەیە. لە ئەمریکا باس لەو لقە دەکەن کە پێی دەڵێن (سۆسیۆلۆژیای مانگا). چیرۆکەکە ئەمەیە: یەکێك لە کۆمپانیا مۆنۆپۆلیستەکانی بەرهەمهێنانی شیر بۆ برەودان بە بەرهەمەکانی خۆی پشتی بەست بەو ریکلامەی کە دەڵێت" شیری دەبە شیری ئەو مانگایانەیە کە بە ئاسوودەییەوە لەگەڵ جووتەکانی تریدا دەژی، بۆیە ئەم شیری دەبەیە باشترین جۆری شیرە".

ئەوەی من دەمەوێت بە جددی قسەی لەسەر بکەم ئەمەیە، کە جۆری ئارەزووە دەسەڵاتخوازەکان وەك ئەوەی سۆسیۆلۆژیای هاوچەرخ، وەك زانستێك بۆ چاودێریکردنی کۆمەڵگە بەکاری دەهێنێت رێك شتێکی لەم بابەتەیە. واتە هزرەکانی دەسەڵاتگەریی بەسەر هەندێك کەرتی کۆمەڵگەکانی ئێستاوە دەشێت تا رادەی دەسەڵات بەسەر هەموو کۆمەڵگەدا بەرفراوان بێت و قەڵەمڕەویی بکات. لەم بیرۆکانەدا شتێکی هاوشێوەی ئەوەی لەبارەی مانهایمەوە ئاماژەم پێدا دەبینینەوە، واتە ئەو رۆشنبیرانەی کە بە ئازادی لە سەرووی هەموو چینەکانەوە مەلە دەکەن. کەڵکەڵە سۆسیۆلۆژییە لەمێژینەکان، کە سۆسیۆلۆژیا بە نهێنی یان بە ئاشکرا گوزارشتی لێ کردوون، واتای بارهێنانی کۆمەڵگەیەکی عەقڵانی لە هێز و هاوشێوەکانی هێزەوە نییە، بەڵکو واتای دانانی چاودێرییەکە لەسەر کۆمەڵگا، بەشێوەیەك کە ئەم چاودێرییە لە سەرەوە بۆ خوارەوە دەڕوانێت، لە سەرەوە چاودێرییەکە دەکات.

دەتوانین بەشێوەیەکی زۆر زەق گوزارشت لەم دۆخە بکەین، کاتێك لە رێگەی سۆسیۆلۆژیاوە قسە لەبارەی چەمکی دەسەڵات بەسەر کۆمەڵگادا دەکەین، وا راستترە چەمکی رێکخستنی پراکتیکی لەبری چەمکی عەقڵانییەت بەکار بهێنین. سۆشیالیستەکانیش هەرگیز لە جوغزی ئەم بۆچوونانە دەرنەچوون، چوون پێیان وابووە سۆشیالیزم بریتییە لە وەلانانی مەسرەفگەلێك کە دەکرێت نەیانهێڵین، یان بە سادەیی خۆپاراستن لە کەوتنە نێو هەڵە و تێکچوون و پەرتەوازەیی، بە مانایەکی تر رێکخستنی رەوتی میکانیزمی بەرهەمهێنانی کاپیتالی، ئەمە بێجگە لە باسکردن یان بیرکردنەوەی بەردەوام لە پەیوەندی خەڵکانی زیندوو بە میکانیزمەکانی بەرهەمهێنانەوە.

بەم جۆرە دەتوانین بڵێین ئارەزووی سۆسیۆلۆژیا بۆ کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە هیچ نییە، جگە لە چەسپاندنی چاودێری، بە واتای ئامادەسازیی تایپی تەکنۆکراتی، بەڵام ئەم تایپە تا رادەی بە ئامێریکردنی ئامرازی بەرهەمهێنان و لەمیشەوە ژیانی هاوبەشی مرۆڤ تا دەگات بە ئاگامەندی و نائاگامەندییان، درێژ دەبێتەوە. ئەم ئاراستەوەرگرتنە تەکنۆکراتییە بەرەو تایپی سۆسیۆلۆژی زۆرجار هەر بە زوویی کەوتۆتە کار لەمیانەی پەرەسەندنی تەکنیکییەوە، ئەو پەرەسەندنەی کە بۆ کۆنترۆڵکردنی سروشت پێویست و زەرورییە.

بە بڕوای من ئەم ئاماژە بنەماییانە کە لە لاپەڕەکانی پێشوودا خستمنەڕوو، دەستەبەری دەرخستنی نەبوونی هیچ تایبەتمەندی و جیاوکێکن کە سۆسیۆلۆژیا هەیبێت، بەو واتایەی ئەگەر بڕیار بێت زانستێکمان بۆ کۆمەڵگا هەبێت، ئەوا ئەمە مانای ئەوە نییە مافی داگیرکردنی پێگەیەکی سەنتەریی تایبەتمان لەنێو ئەو کۆمەڵگەی دەمانەوێت لێی وردبینەوە و لێی تێبگەین، پێ بدات. ئینجا دەبێت رەخنە لە چەمکگەلی وەکو: دەسەڵات، یان دەستەبژێر و سەرکردایەتی و بگرە چەمکی رۆشنبیر بگرین و لێیان دەرباز ببین، نەك لەرێگەی هەڵوێستی فیتشیزیەوە هەوڵی درێژکردنەوەیان بدەین. باشترین شتێك کە ئومێدەوار و خوازیاری بین پاراستنی ئاوەز و پێگەیشتوویی خۆمان، یان بەشێك لەم ئاوەزەیە لە رێگەی پاراستنی ئەو بابەتەی کە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەین، ئەمە لە پاڵ پاراستنی ئەم بابەتە و ئازادیی خۆیشماندا.

سەرچاوە:

پیودور فون أدورنو: محاظرات فی علم الإجتماع، ترجمە: جورج کتورە، مرکز الإنماو القومی، لبنان- بیروت، ص106-111.

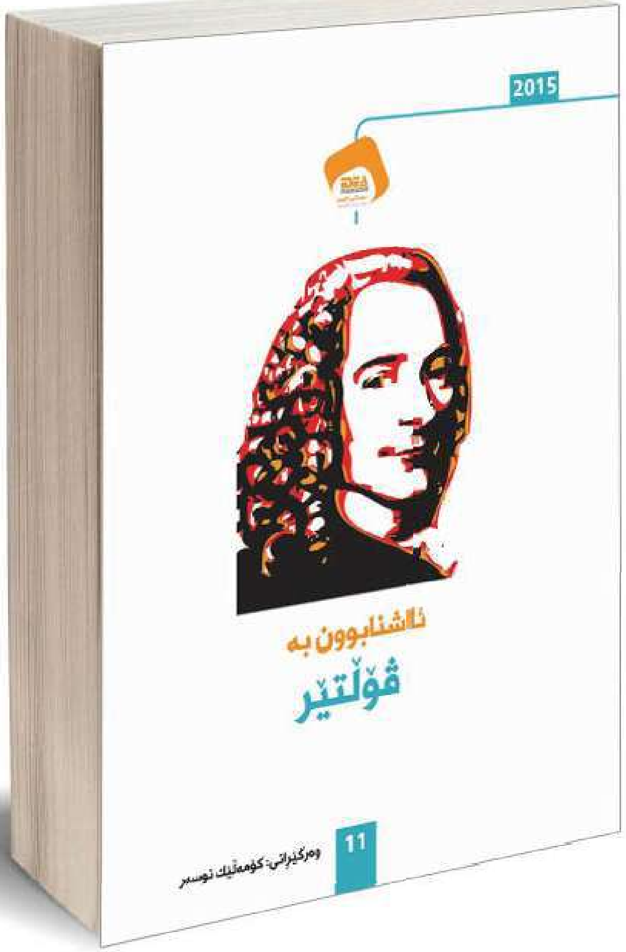

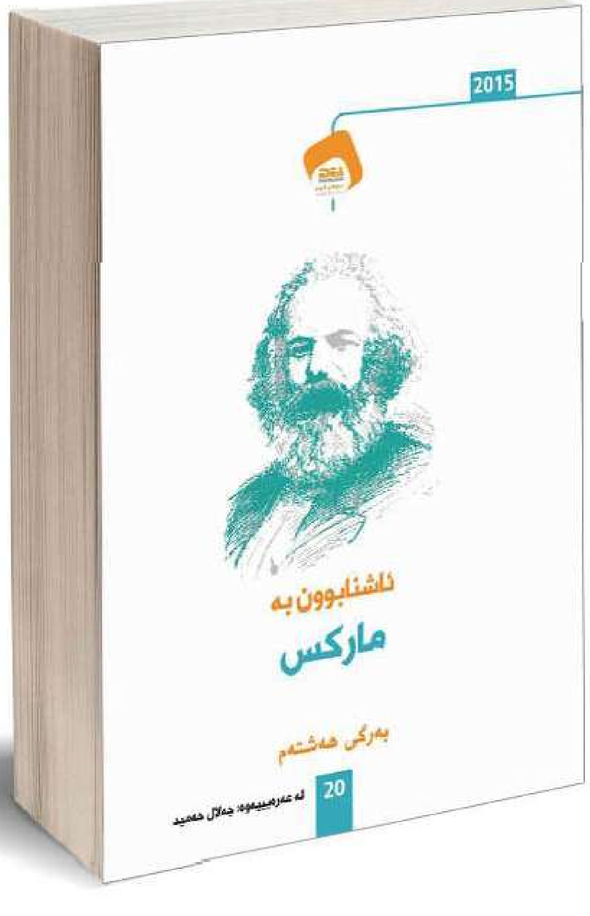

پڕۆژەی نوێی
دەزگای ئایدیا
بۆ فکرو لێکۆڵینەوە

ژیان و هزرەکانی
کارڵ مارکس

فریدریك ئەنگڵس

لە فارسییەوە: ب. لیڤا